

historisch materiaal over dit onderwerp even had meegenomen in zijn boek. Als overzichtswerk en aansporing tot verder onderzoek naar deze vergeten periode heeft het zijn doel zeker niet gemist.

Ismee Tames

H. P. Tuyl van Serooskerken, *The Netherlands and World War I. Espionage, diplomacy and survival* (History of warfare VII; Leiden: Brill, 2001, xvii + 381 blz., €99,-, ISBN 90 04 12243 5).

Ook in de VS bestaat er interesse voor de Nederlandse geschiedenis. In 2001 publiceerde Hubert van Tuyl van Serooskerken — wiens naam inderdaad wel een Nederlandse komaf verraaft — het zevende deel in de serie 'History of warfare'. Ditmaal over hoe Nederland zich tijdens de Eerste Wereldoorlog staande wist te houden tegenover de oorlogvoerende buurlanden. Het is op het eerste gezicht een mooie uitgave geworden. Helaas blijkt bij het lezen dat er nogal wat slordigheden door de redactie zijn geglipt. Ook het terugvinden van de juiste bron bij een citaat kan moeilijkheden opleveren: vaak staat alleen aan het eind van een alinea vol citaten één noot die naar allerlei verschillende bronnen verwijst. Dit neemt niet weg, dat de inhoud van het boek zeer lezenswaardig is.

Van Tuyl wil het behoud van de Nederlandse neutraliteit tijdens de Eerste Wereldoorlog uit militaire en politieke factoren verklaren. Hoe buitenlandse militaire factoren van invloed waren op het neutraal voortbestaan van Nederland tijdens de jaren 1914-1918 blijkt uit het Schlieffenplan — of beter — de aanpassingen die Schlieffens opvolger Moltke maakte op dit Duitse aanvalsplan. In plaats van door Nederlands Limburg te trekken bij de aanval op het noorden van Frankrijk, besloot Moltke Nederland ongemoeid te laten — wat tijd en manschappen won — en alles te zetten op een razendsnelle verovering van de vesting Luik. Om het Schlieffen-Moltke plan te laten slagen, moest Frankrijk verslagen zijn voordat Rusland tot oorlog overging. Toen Rusland in de zomer van 1914 mobiliseerde als reactie op de oorlogsvoorbereidingen van Oostenrijk-Hongarije tegen Servië, kreeg Moltke haast: nu moest hij zo snel mogelijk Luik innemen om Frankrijk op tijd verslagen te hebben. De uitbreiding van de oorlog naar het westen was dus nauw verbonden met de keuze van de Duitse legerleiding om Nederland buiten de oorlog te houden, beredeneert Van Tuyl.

Maar de Nederlanders probeerden ook zelf hun neutraliteit veilig te stellen. Van Tuyl gaat gedetailleerd in op het handelen van de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Loudon. Loudon krijgt veel waardering voor zijn optreden. In plaats van hem als zwak en meegaand te bestempelen, concludeert Van Tuyl dat zijn trage reacties op eisen van de Duitsers dan wel de Britten, een toonbeeld waren van slimme tactiek: negeren en traineren tot de gemoederen bij de buurlanden weer tot bedaren waren gekomen.

Van Tuyl wil bewijzen dat Nederland zich niet passief aan de grillen van de oorlogvoerende machten overleverde, maar zeer zeker zijn uiterste best deed te roeien met de riemen die het had én dat die opstelling belangrijk heeft bijgedragen aan het buiten de oorlog blijven. De these van Porter in zijn dissertatie *Dutch neutrality in two World Wars* uit 1980 dat Nederland eigenlijk vier jaar lang passief overgeleverd was aan de grillen van de grote buurmachten valt hij hiermee aan. Van Tuyl zit meer op één lijn met auteurs als Marc Frey die uitgaan van het belang van de verschillende politieke en militaire factoren in binnen- en buitenland. Van Tuyl is er daarbij van overtuigd dat het gedrag van de Nederlanders zelf veel effect had op het beleid van Engeland en Duitsland. Zijn boek past daarmee in de recente bewustwording in historische

kringen dat ook in Nederland tijdens de jaren van de Eerste Wereldoorlog de geschiedenis niet stil stond.

Een gevaar dat bestaat wanneer een historicus wil laten zien dat in een bepaalde periode wel degelijk veel gebeurde, is dat het slechts een opsomming oplevert van wie wat deed en wanneer. En dat vervolgens hieruit geconcludeerd wordt dat deze acties dus ook van doorslaggevende invloed waren op het behalen van de doelstellingen van het beleid. In dit geval gaat het er om of de Nederlandse diplomatie zoveel invloed had op de beslissingen van de oorlogvoerende grootmachten dat hun handelen in het rijtje 'belangrijkste factoren die ons buiten de oorlog hielden' thuishoort.

Van Tuyll is er in geslaagd dit te laten zien; vreemd genoeg met name bij de behandeling van het Belgisch-Nederlandse geruzie na de wereldoorlog. Toen de Belgen bij de vredesbesprekingen in Parijs aanspraak maakten op Nederlands grondgebied bestond in Nederlandse kringen grote vrees dat de geallieerden de arme Belgen zouden steunen. Zowel in Frankrijk als Engeland bestonden namelijk twijfels over de houding van Nederland tijdens de oorlogsjaren en daarna. De Belgische retoriek om meer grond stak echter zo platvloers af bij de slimme tactieken die de Nederlanders zich inmiddels eigen hadden gemaakt, dat uiteindelijk zelfs de Fransen hun beschermeling lieten vallen. Hieruit blijkt dat zelfs toen Nederland onderdak bood aan de Duitse keizer, het nog steeds in staat was beslissingen van de geallieerde grootmachten in het eigen voordeel te sturen. Nederland kon zijn wil natuurlijk nooit opdringen, maar wist er wel voor te zorgen dat de Nederlandse argumenten gehoord werden en serieus genomen.

Ismee Tames

G. Voerman, *De meridiaan van Moskou. De CPN en de Communistische internationale, 1919-1930* (Dissertatie Groningen 2001; Amsterdam, Antwerpen: Veen, 2001, 664 blz., €34,03, ISBN 90 204 5638 5).

Zoals de nulmeridiaan van Greenwich bepalend is in de internationale tijdsbepaling, zo is in de communistische beweging de meridiaan van Moskou het ijkpunt. Woorden van deze strekking sprak Lev Davidovitsj Trotski in 1920 tot Herman Gorter, na diens pleidooi voor een zelfstandige koers van de West-Europese communistische partijen. De titel van Gerrit Voermans dissertatie voldoet uitstekend aan de aloude richtlijn dat deze de kortst mogelijke samenvatting van een boek zou moeten bieden. Voor de Nederlandse communistische partij was Moskou inderdaad het ijkpunt. Sterker nog: aan het eind van de jaren twintig was de CPN door de Komintern volledig gedomesticeerd, als een trouw huisdier dat keurig uit de hand van het baasje at. En de Komintern liep op zijn beurt inmiddels aan de leiband van de Russische CPSU. In 664 pagina's beschrijft Voerman het proces dat hiertoe leidde. Daarmee is opnieuw een dikke pil toegevoegd aan de in een rap tempo uitdijende geschiedschrijving van het Nederlands communisme. Kort tevoren verscheen bijvoorbeeld Jan Willem Stutjes biografie van Paul de Groot, waarmee een vergelijking zich dus onmiddellijk opdringt. De periodisering en aandachtspunten van beide boeken doet deze enigszins mank gaan, maar één verschil is vrij snel duidelijk. Voerman biedt namelijk iets wat Stutje beloofde, doch niet realiseerde: een analytische beschouwing van het stalinisme. Dat verschaft zijn boek een waarde die uitstijgt boven de minutieuze beschrijving van de driehoeksverhouding tussen de CPN, de CPSU en de Komintern tussen 1919 en 1930. Daar is namelijk het grootste gedeelte mee gevuld. Sober en helder schrijvend doet Voerman verslag, zich daarbij onder meer baserend op de papieren van het Russisch Staatsarchief voor sociaal-politieke geschiedenis te Moskou, dat in 1991 het 55 miljoen pagina's tellende